

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2004, sp. zn.: 32 Odo 671/2003

I. Pokud podnikatelé při uzavírání kupní smlouvy, jejímž předmětem byl automobil, uvedli své obchodní jméno a smlouvu opatřili razítkem, které používali při podnikání, dali tím ve smyslu § 261 odst. 1 OBZ najevo, že smlouva se týká jejich podnikatelské činnosti.

II. Každá movitá věc, která je předmětem kupní smlouvy podle § 409 OBZ, i když tato věc nebude dále prodávána, je zbožím ve smyslu § 446 OBZ.

III. I tím, že kupující vydá koupenou věc vlastníku věci prostřednictvím příslušného státního orgánu (např. orgánu činného v trestním řízení), a to i orgánu cizího státu, jehož je vlastníkem věci občanem, splní svoji povinnost vrátit ve smyslu § 457 OZ koupenou věc prodávajícímu. Předáním věci tomuto orgánu dochází ke splnění této povinnosti

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky

rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Zdeňka Dese a soudců JUDr. Kateřiny Hornochové a JUDr. Miroslava Galluse ve věci žalobce R. M., zastoupeného, advokátem, proti žalovanému J. H., zastoupenému, advokátem, o zaplacení částky 239 000 Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu Praha - východ pod sp. zn. 12 C 34/2000, o dovolání žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 19. února 2003 č. j. 29 Co 697/2002-69, takto:

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 19. února 2003 č. j. 29 Co 697/2002-69 a rozsudek Okresního soudu Praha - východ ze dne 15. května 2002 č. j. 12 C 34/2000-51, ve znění opravného usnesení ze dne 10. října 2002 č. j. 12 C 34/2000-55, se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu Praha - východ k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Okresní soud Praha - východ rozsudkem ze dne 15. května 2002 č. j. 12 C 34/2000-51, ve znění opravného usnesení ze dne 10. října 2002 č. j. 12 C 34/2000-55, uložil žalovanému zaplatit žalobci částku 239 000 Kč s 12% úrokem z prodlení od 2. 4. 1999 do zaplacení a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Soud prvního stupně zjistil, že 2. 9. 1996 žalobce jako kupující uzavřel s žalovaným jako prodávajícím kupní smlouvu o prodeji osobního vozu Volkswagen Corrado 1,8 a uhradil mu kupní cenu 239 000 Kč. Žalobce vozidlo prodal další osobě, následně bylo vozidlo zabaveno pohraniční policií v SRN a vráceno vlastníkově. Soud prvního stupně posoudil kupní smlouvu podle občanského zákoníku, a to přesto, že oba účastníci kupní smlouvy byli při jejím uzavření podnikateli - žalobce v oboru montáž sádrokartonu a žalovaný v oboru nákup a prodej zboží, neboť mezi účastníky nebylo podle závěru soudu prvního stupně známo, že se jedná o vztah vyplývající z podnikatelské činnosti a pořízení osobního automobilu je opatřením věci i pro osobní potřebu. Kupní smlouvu shledal jako absolutně neplatnou, neboť žalovaný nebyl vlastníkem předmětného automobilu; žalobci proto vzniklo podle § 457 občanského zákoníku

(dále jen „ObčZ“) právo na vydání bezdůvodného obohacení žalovaným ve výši uhrazené kupní ceny. Žalobce přitom splnil svoji povinnost vrátit plnění z neplatné smlouvy tím, že automobil byl vrácen původnímu vlastníku.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 19. února 2003 č. j. 29 Co 1679/2002-69 rozsudek soudu prvního stupně ve znění opravného usnesení potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud po opakování dokazování konstatoval, že nedošlo k jakékoliv změně skutkových zjištění, tj. bylo prokázáno, že předmětné vozidlo bylo žalobcem prodáno M. R. a toto vozidlo bylo následně zabaveno policejními orgány SRN jakožto vozidlo odcizené. Vozidlo bylo proto zajištěno s tím, že rozhodnutí o vydání přísluší státnímu zastupitelství v Pasově. Pro právní posouzení celé věci je rozhodující, v jakém režimu je nutno věc posuzovat - zda v režimu obchodního nebo občanského zákoníku. Je pravdou, že oba účastníci jsou držitelé živnostenského oprávnění a jsou tedy podnikatelé. Kupní smlouva ze dne 2. 9. 1996 uvádí označení stran smlouvy i s uvedením jejich obchodního jména na firemním razítku, které obsahuje též IČO, ve smlouvě však není výslovně sjednáno, že by se vztahy mezi jejich účastníky řídily obchodním zákoníkem. Podle § 261 odst. 1 obchodního zákoníku (dále jen „ObchZ“) tato část zákona upravuje závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti. Nemusí se tedy bezprostředně realizovat zapsaný předmět podnikání, ale může se jednat i o závazky, které s podnikáním souvisejí. I podnikatel si může opatřovat věci pro svoji osobní potřebu, tj. i pro jinou než podnikatelskou činnost, ale pak se nejedná o vztah, který má obchodní charakter. Pak ale není ani důvod, aby pro něj platila speciální úprava v obchodním zákoníku a takovýto vztah se bude řídit občanským zákoníkem. Odvolací věc uzavřel tak, že žalobce, tj. ten, který nakupoval, nedal v době realizace koupě najevo, že se jedná o nákup pro jeho podnikání, a proto nešlo o obchodně závazkový vztah, nešlo ani o případ relativních obchodů či absolutních obchodů ve smyslu § 261 odst. 2 až 4 ObchZ. Odvolací soud dále uvedl, že v daném případě nešlo ani o zboží ve smyslu § 446 ObchZ, neboť zbožím jsou věci, které podnikatel po jejich nabytí bezprostředně dále prodává. Podle závěru odvolacího soudu nedošlo mezi účastníky ani k uzavření dohody ve smyslu § 262 ObchZ, podle kterého si strany mohou dohodnout, že se jejich závazkový vztah, který nespadá pod vztahy uvedené v § 261 ObchZ, řídí obchodním zákoníkem. Odvolací soud proto potvrdil právní závěry soudu prvního stupně ohledně neplatnosti kupní smlouvy ve smyslu § 39 ObčZ, neboť žalovaný nebyl vlastníkem prodávaného vozu a nebylo ani prokázáno, že by vlastnictví vydržel; vzniklo mu proto bezdůvodné obohacení podle § 451 odst. 2 ObčZ, které je povinen žalobci podle § 457 ObčZ vydat. Odvolací soud současně odkázal na judikát Nejvyššího soudu, podle něhož účastník neplatné smlouvy, který koupil odcizenou věc, splní povinnost ji vrátit, jestliže věc vydá poškozenému - vlastníkovi. K námitce žalovaného, že nebylo skutkově najisto postaveno vrácení věci vlastníkovi, dovodil, že ze zprávy hraniční policie bylo prokázáno, že vozidlo je kradené a že vozidlo bylo policejními orgány SRN zajištěno. Rozhodnutí o vydání věci přísluší státnímu zastupitelství v Pasově, případně soudu ve Freyungu. Tyto orgány nejsou oprávněny vydat zajištěnou věc nikomu jinému než vlastníkovi vozu; odvolací soud proto považoval doplnění dokazování v tomto směru za nadbytečné.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání. Namítl, že odvolací soud nesprávně vyložil § 261 odst. 1 ObchZ. Poukázal na znění § 261 odst. 1 ObchZ, které je obecně vykládáno tak, že ze slova „týkající se“ vyplývá, že nejde jen o závazky, jimiž se bezprostředně realizuje zapsaný předmět podnikání, ale i o závazky, které s jejich podnikáním souvisejí. Podle jeho názoru přímo z kupní smlouvy vyplývá, že podmínky § 261 odst. 1 ObchZ byly v dané věci

splněny a není ji možno vyložit jinak, než že se jedná o smlouvu mezi podnikateli. Žalobce připojil i otisk svého razítka, ze kterého vyplývá předmět jeho činnosti. Na rámec toho pak vplynulo v rámci dokazování i to, že žalobce automobil použil k výkonu svého povolání, a také prohlásil, že jej vložil do účetnictví a odepisoval jej. Dovolatel vznesl čtyři otázky zásadního právního významu:

- zda za zboží ve smyslu § 446 ObchZ je nutno považovat pouze věc, kterou podnikatel kupuje za účelem jejího dalšího prodeje;

- zda možnost, že věc, která je předmětem prodeje mezi podnikateli, může sloužit také pro osobní potřebu, znamená, že nejde o obchodně závazkový vztah, i pokud jsou splněny ostatní podmínky § 261 odst. 1 ObchZ;

- zda je pro vznik obchodněprávního vztahu nutné i to, aby kupující dal v době realizace koupě najevo, že se jedná o nákup pro jeho podnikání, nebo stačí, že je s přihlédnutím ke všem okolnostem, které jsou dány v okamžiku vzniku vztahu, zřejmé, že se jedná o vztah mezi podnikateli týkající se jejich podnikatelské činnosti;

- zda je splněna restituční povinnost jedné strany synallagmatického závazku vydáním věci orgánům státu, kde žije cizinec, který byl původně vlastníkem věci.

Dovolatel navrhl zrušení rozsudků soudů obou stupňů a vrácení věci soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalobce ve vyjádření k dovolání poukázal na to, „že u žalobce nešlo o obchod, neboť neprováděl žádnou obchodní činnost“ a také na to, že si strany nedohodly, že se jejich vztah bude řídit obchodním zákoníkem. To, že vztah účastníků neřídí obchodním zákoníkem podle jeho názoru dostatečně zdůvodnily soudy obou stupňů. K jednotlivým otázkám dovolatele uvedl:

- „pro aplikaci § 446 ObchZ je nutné, aby se i na straně kupujícího jednalo o obchod a v dané věci bylo prokázáno, že na straně dovolatele jako kupujícího o obchod nešlo;“ namítaná okolnost, že dovolatel zahrnul koupený automobil do účetnictví, není podstatná;

- pro posouzení závazkového vztahu má skutečnost, že automobil sloužil také pro osobní potřebu dovolatele pouze podpůrný charakter, rozhodující je, že dovolatel automobil nekupoval v rámci svého podnikání pro uzavírání dalších obchodů;

- aby dal kupující v době realizace prodeje najevo, že se jedná o nákup v rámci jeho podnikatelské činnosti, není nutné, neboť mu to neukládá žádný předpis a strany měly možnost si podle § 262 odst. 1 ObchZ dohodnout, že jejich závazkový vztah se bude řídit obchodním zákoníkem, této možnosti však nevyužily;

- ve věci své restituční povinnosti souhlasí žalobce s názorem odvolacího soudu. Žalobce navrhl zamítnutí dovolání.

Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“) jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno

oprávněnou osobou ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., zkoumal, zda je dovolání přípustné.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští. Proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu je dovolání přípustné za podmínek uvedených v § 237 odst. 1 písm. b) a písm. c) o. s. ř.

Podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil. O takový případ se v dané věci nejedná, přichází proto v úvahu pouze přípustnost dovolání, jejíž podmínky stanoví § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Ta je dána tehdy, pokud dovolání není přípustné podle písmena b) tohoto ustanovení a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam.

Podle § 237 odst. 3 o. s. ř. má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem. Předpokladem je, že řešení právní otázky mělo pro rozhodnutí o věci určující význam, tedy že nešlo jen o takovou právní otázku, na níž rozsudek odvolacího soudu nebyl z hlediska právního posouzení věci založen. Závěr o tom, zda dovoláním napadený rozsudek odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam, dovolací soud činí předběžně; zvláštní rozhodnutí o tom nevydává. Dospěje-li ke kladnému závěru, jde o přípustné dovolání a dovolací soud bez dalšího přezkoumá napadený rozsudek a rozhodne o něm meritorně.

Přípustnost dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. není založena již tím, že dovolatel tvrdí, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Přípustnost dovolání nastává tehdy, jestliže dovolací soud za použití hledisek, příkladmo uvedených v ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř., dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé právní stránce zásadní význam skutečně má.

Nesprávným právním posouzením je omyl soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav. O mylnou aplikaci právních předpisů se jedná, jestliže soud použil jiný právní předpis, než který měl správně použít, nebo aplikoval sice správný právní předpis, ale nesprávně jej vyložil.

V posuzované věci jde o výklad § 261 odst. 1 a § 446 ObchZ. Podle § 261 odst. 1 ObchZ upravuje obchodní zákoník závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti. V daném případě je třeba vyjít z toho, že za situace, kdy automobil mohl sloužit jak osobní potřebě žalobce, tak k jeho podnikání, tím, že při uzavírání kupní smlouvy žalobce uvedl své obchodní jméno a smlouvu opatřil razítkem, které používal při podnikání, dal najevo, že kupní smlouva se týká jeho podnikatelské činnosti. Totéž učinil i žalovaný. Došlo tudíž ke splnění podmínek ustanovení § 261 odst. 1 ObchZ, podle nichž se přihlíží ke všem okolnostem při vzniku závazkového vztahu. V posuzované věci je z těchto okolností, tak jak byly popsány shora, zřejmé, že vztah mezi účastníky se týká jejich podnikatelské činnosti; jde tudíž o obchodní závazkový vztah.

Podle § 446 ObchZ, který je součástí hlavy II dílu I tohoto zákona upravující kupní smlouvu, nabývá kupující vlastnické právo i v případě, kdy prodávající není vlastníkem prodávaného zboží, ledaže v době, kdy kupující měl vlastnické právo nabyt, věděl nebo vědět měl a mohl, že prodávající není vlastníkem a že není ani oprávněn zbožím nakládat za účelem jeho prodeje. Odvolací soud nesprávně vyšel z toho, že zbožím jsou pouze věci, které jsou předmětem dalšího obchodování podnikatele. Zbožím je totiž třeba rozumět každou movitou věc, která je předmětem kupní smlouvy podle § 409 a násl. ObchZ, i když tato věc nebude dále prodávána.

Správný je naopak závěr odvolacího soudu, podle něhož v případě neplatné smlouvy splní kupující svoji povinnost vrátit ve smyslu § 457 ObčZ koupenou věc prodávajícímu i tím, že ji vydá vlastníku věci prostřednictvím příslušného státního orgánu (např. orgánu činného v trestním řízení), a to i orgánu cizího státu, jehož je vlastníkem věci občanem. Ke splnění této povinnosti dochází předáním věci tomuto orgánu. Tento závěr učinil Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 25. 5. 2000 sp. zn. 25 Cdo 2432/99, který byl publikován v časopise Soudní judikatura, číslo sešitu 10, ročník 2000, pod č. SJ 105/2000, a na závěrech vyjádřených v tomto rozhodnutí nemá důvod ničeho měnit.

Rozsudek odvolacího soudu je tedy z hlediska závěrů týkajících se výkladu § 261 odst. 1 a § 446 ObchZ nesprávný a dovolání je podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. přípustné a současně i podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. důvodné. Nejvyšší soud proto rozhodnutí odvolacího soudu podle § 243b odst. 2 věty za středníkem o. s. ř. zrušil. Protože důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 věta druhá o. s. ř.).

Právní názor vyslovený v tomto rozsudku je závazný; v novém rozhodnutí o věci rozhodne soud o náhradě nákladů řízení včetně nákladů řízení dovolacího.

Proti tomuto rozsudku není přípustný opravný prostředek.

V Brně 30. září 2004